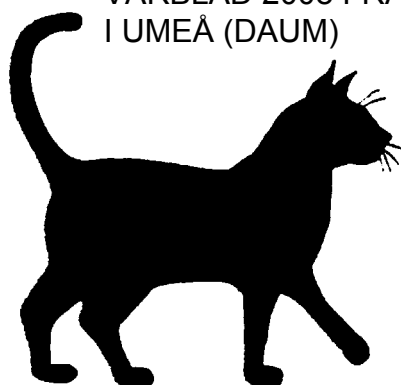
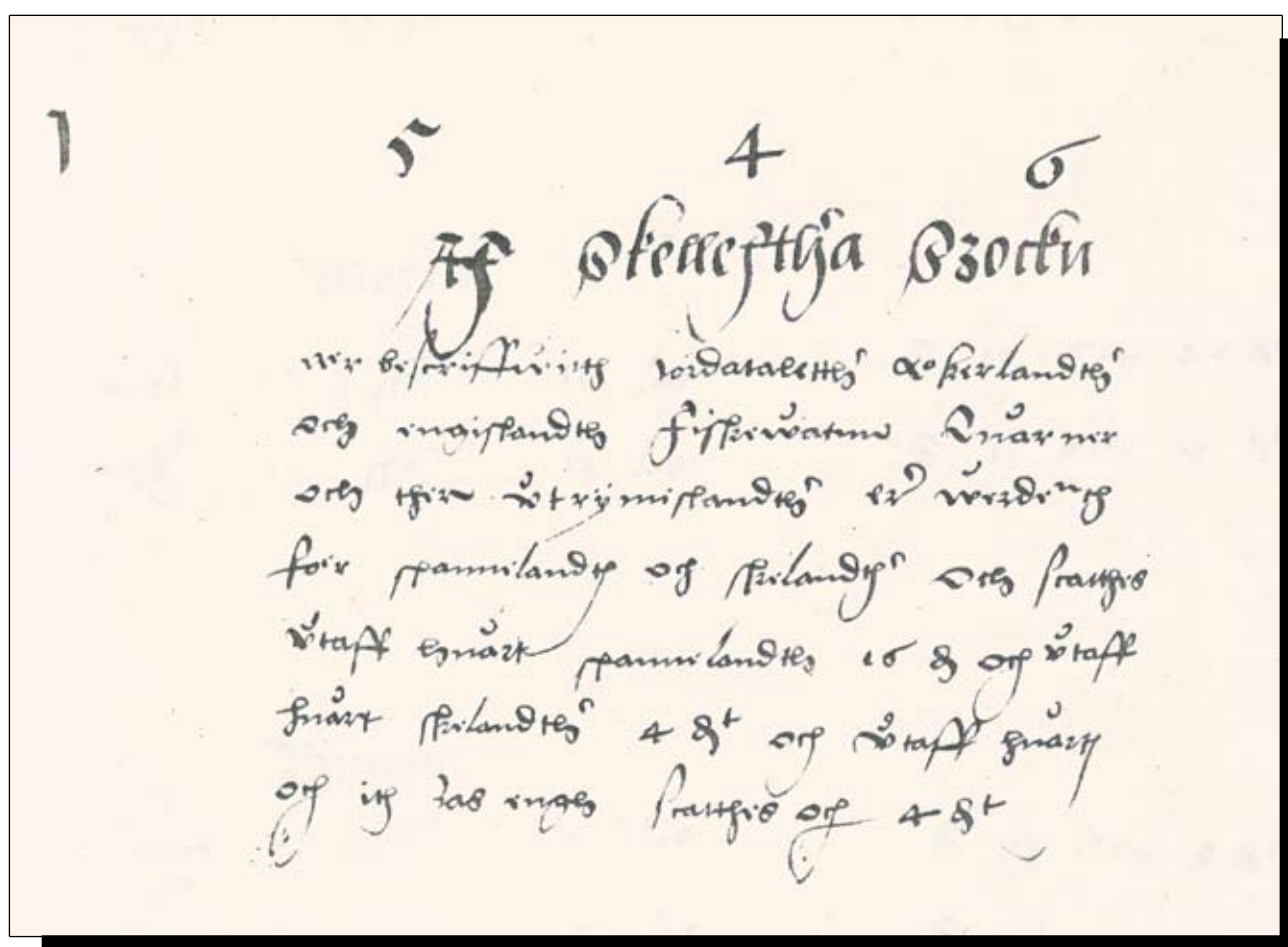

VÄRBLAD 2008 FRÅN DIALEKT-, ORTNAMNS- OCH FOLKMINNESARKIVET
I UMEÅ (DAUM)

DAUM-KATTA

"Hänna köm ägge bårte katta!"

DAUM-Katta 15 år!

"Hänna köm ägge bårte katta!" Uttrycket finns belagt på många håll i Västerbotten och Norrbotten och betyder ordagrant 'nu kommer ägget ur kattan'. Innebörden är ungefärligen – med ett annat uttryck som knyter an till djurvärlden: 'detta är pudelns kärna'.

DAUM-Katta 15 år!

DAUM-Katta kom ut första gången som Oktoberblad 1994 och har med detta nummer således utgivits under 15 år! Det var den förre arkivchefen på DAUM, Jan Nilsson, som tyckte att DAUM borde informera allmänhet och forskarvärld om arkivets material och verksamhet. Han startade därför utgivningen av det anspråkslösa informationsbladet, som fick namnet DAUM-Katta. Namnet på bladet associerades fram ur det dialektala talesättet ”Ägge borte katta” vilket på bladets framsida förklaras motsvaras av det riksspråkliga idiomet ”pudelns kärna”.

I bladets redaktionsruta konstateras att ”DAUM-KATTA är ett oregelbundet utkommande organ för Dialekt-, ortnamns- och folkminnesarkivet i Umeå (DAUM)”, och under de 15 åren har sammanlagt 17 blad utkommit. Åren 1996–1998 utgavs två nummer per år, 1999 publicerades kattan enbart i elektroniskt format, år 2002 vilade hon och inget blad utkom, men sedan 2003 har ett nummer tryckt på papper utkommit varje år. Från början sammanställdes kattan helt manuellt på kopieringsmaskinen med hjälp av skrivare, sax, klister och tejp. Mycken tankemöda gick åt bara till att lägga originalen rätt vid kopieringen. Efter hand ordnades layouten i ordbehandlingsprogrammet Word, och trycktes sedan på Solfjäders Offset i Umeå. Detta nummer och det föregående har monterats i Adobe InDesign CS3 och konverterats till pdf inför tryckningen. Här har tekniken verkligen bidragit till att underlätta arbetet.

Kattan har också genom åren publicerats som elektronisk tidskrift på Internet! Samtliga nummer kan laddas ner från DAUM:s webb-plats, www.sofi.se/daum.

Ola Wennstedt

Personellt

Under 2007 har vi fortsatt att vara lika många medarbetare som redovisades i förra numret av Kattan – hela 15 personer som flest. Den ordinarie bemanningen utökades under hösten 2007 med en forskningsarkivarie för det tornedalska området.

Harriet Kuoppa heter hon, och den första arbetsuppgiften hon fick ta sig an blev att sammanställa en utredning om minoritetsspråket *meänkielis* ställning i Sverige. Arbetet är ett uppdrag från Integrations- och jämställdhetsdepartementet och slutredovisades i början av 2008. En presentation av Harriet finns längre fram i Kattan.

Mikaela Nyström och **Erika Åström**, som under lång tid hjälpt till särskilt med skanning av skriftliga handlingar, har gått vidare till andra arbetsplatser.

Detsamma gäller även för **Beatrice Andersson**. Lingvisten och filosofen **Jeremias Grym** stannade till på DAUM under några månader och **Jonas Öberg** har under senare delen av 2007 skött registreringen av ”Älvdals-breven” i samlingarna.

Ljudteknikern **Thomas Sandström** kom att bistå oss i överföringen av fonogram till digitalt format, under en stor del av året. En verklig klippa att luta sig mot i dessa sammanhang. Beklagligt nog kunde vi inte behålla Thomas i verksamheten.

Två av de access-anställda har också hittat andra arbetsuppgifter. **Susanne Odell** har flyttat över till Umeå universitet, där hon arbetar som registrator och **Daniel Fredriksson** är hemma och tar hand om sonen Arvid, som föddes på senvintern 2006.

DAUM-KATTA är ett oregelbundet utkommande organ för Dialekt-, ortnamns- och folkminnesarkivet i Umeå
DAUM ingår i den statliga myndigheten Institutet för språk och folkminnen.

Redaktör och ansvarig utgivare: arkivchef Ola Wennstedt

Omslagsbild: Ur 1546 års jordebok, ”Af Skelleftha Szockn”.

DAUM-KATTA finns också på Internet: www.sofi.se/daum

INNEHÅLL

DAUM-KATTA 15 ÅR	SID. 2
PERSONELLT	SID. 2
REDAKTÖREN HAR ORDET	SID. 3
BEBYGGELSENAMN I SKELLEFTEÅ	SID. 4
ORDBRUK	SID. 7
OM KNÄPPSKORVEN OCH ANDRA DIALEKTALA BENÄMNINGAR PÅ SMÅKRYP I NORRLAND	SID. 8
VILHELMINA. EN LAPPMARKSBYGD PÅ VÄG MOT FRAMTIDEN	SID. 9
SAMISK SAMVERKAN	SID. 10
THEA HÄLLEBERG	SID. 12
HUNDRA ÅR PÅ PAPPER	SID. 13
TORNEDALSK FORSKNINGSARKIVARIE	SID. 14
NOTISER	SID. 15
SUOPMAN	SID. 17
ÄR DET BARA DANSEN VI FILMAR?	SID. 18
KVINNOR SOM SPELMÄN	SID. 19
MUSIKARKIVMÖTE	SID. 21
PUBLIKATIONER	SID. 23

Redaktören har ordet

Under de två senaste åren har regeringen genomfört en stor satsning på sysselsättningsåtgärder inom kultursektorn, med fokus på arbetslösa akademiker. Satsningen gick under namnet Access, och syftet var att ”stärka arbetet med att bevara, vårda och tillgängliggöra samlingar, föremål och arkivalier inom hela kulturfältet”, där alltså även arkivdomänen kommit att inrymmas. År 2006–2007 avsattes c:a 250 milj. kr/år för access-arbete – ett hisnande belopp för oss aktörer inom kulturområdet! Accessprojektet var avsett att drivas under två år, men förlängdes till att omfatta även år 2008.

Dock har regeringen skurit ned access-anslaget för i år till blygsamma 75 milj. kr.

DAUM formulerade tidigt projekt för access-medarbetare, som resulterade i att vi kunde anställa fyra personer under huvuddelen av access-tiden, april/maj 2006 – december 2007. En sådan kraftig förstärkning av personalstyrkan har förstås resulterat i att mycket har blivit gjort som annars hade fått vänta eller kanske rent av inte blivit av. Under 2008 fördelades resurser motsvarande en heltidsanställning till DAUM, för att ”fullfölja och avsluta” påbörjade arbeten med tillgängliggörande av kulturarvet.

Det arbete som utförts inom access vid DAUM har mest handlat om digitalisering (eller ”migring”) av skriftliga samlingar och av fonogram. Bland annat har dialektord och uttryck från Sveriges Radio P4:s program Ordbruk excerperats, digitaliserats och presenterats i en databas på Internet. Sökprogrammet nås från DAUM:s webbplats www.sofi.se/daum.

Slutligen kan alltså konstateras att även 2007 blev ett år när mycket blev uträttat vid DAUM, mycket tack vare den förstärkning av bemanningen som erbjöds genom Accessprojektet.

Bebyggelsenamnen i Skellefteå utforskas

Ulf Lundström, Lokalhistoriskt institut vid Skellefteå museum har påbörjat ett större arbete om bebyggelsenamnen i Skellefteå kommun. Arbetet som ska bli en doktorsavhandling i nordiska språk omfattar en del i Övre Norrlands ortnamn som behandlar bebyggelsenamnen i Skellefteå kommun, dvs. sockennamn, byanamn samt mera kortfattat gårdsnamn och fåbodnamn. Vidare en studie om nybyggesnamn, en studie om en namngrupp, möjligen om namn som innehåller *stav* samt en sammanfattning, en kappa. Arbetet sker på halva Lundströms tjänst under 8 år.

Arbetet kommer att bli omfattande eftersom det i området finns ca 750 byanamn. Visserligen är många namn av ungt datum och bereder därför inte några större svårigheter när det gäller att utreda etymologin. Men bland de äldsta namnen finns flera mycket intrikata namn som måste analyseras. Några exempel är *Kåge*, *Ostvik* och *Skellefteå*. Bland de äldre namnen finns namn som kan vara finska och samiska. Hos många äldre nordiska namn i området kan i namnen ingående namnmaterial återfinnas i norskan eller i norska dialekter. En förhoppning är att finna flera västliga impulser till den västerbottniska namnskatten. Men även en mindre del av nybyggesnamnen, vilka är gamla naturnamn, bereder svårigheter såsom *Bruträsk*, *Göksjöleden*, *Jeppnästjärnliden* och *Lubboträsk*.

I volymen om bebyggelsenamnen ska det gå att följa bebyggelsens framväxt i området. Just nu pågår insamling av äldre skriftliga belägg. Nästa steg blir att analysera uppteckningar av ortnamnens uttal. Nedan visas två exempel på bebyggelsenamn från Burträsk socken där den slutliga utformningen ännu inte är klar:

Spölträsk. F.d. soldaten och inhysesmannen Hans Johansson Rutfeldt från Abborträsk i Degerfors socken fick tillstånd till nybygget enligt länsstyrelsens resolution 18/7 1822. Tomt och bostad utsynades vid foten av Spölträskberget, på norra sidan av Vitbergsträsket. Namnet kan vara sjönamnet *Spölträsket* som fått en ny denotation som bebyggelsenamn, men kan även vara en redukt av *Spölträskberget*. Sjön Spölträsket ligger delvis inom Spölträskes marker men ligger inte intill gårdsplatsen. Bestämmningsleden *spöl* går troligen tillbaka på en fsv genitivform i singularis eller pluralis **spurþa(r)-*, sidoförm till fsv *sporþa(r)-*, som efter

förlängning av stamvokalen och kakuminalisering av förbindelsen *-rþ* givit ett dialektalt *spöla* (Hagervall 1986). Ett problem är att fornspråkliga kort *u* i burträskmålet borde ha gett ett å-ljud, medan umemålet har ö-ljud. Sjön ligger nära gränsen till Umeå socken (och Degerfors socken som senare har utbrutits ur den socknen) så uttalet kan ha påverkats av umemålet. En av synemännen när Spölträsk utsynades var Johan Svensson Lindberg i Ekträsk, Degerfors socken. De övriga var länsmannen Abraham Burström i Burträsk och nämndemannen Zackris Andersson i Lubboträsk. (Namnet finns inte på äldre kartor eller i fiskeregister. Den äldsta belagda formen tycks vara från 1822).

Hedspön. Natanael Sandström i Gammelbyn ansökte om nybygget 1851 men länsstyrelsen lämnade 26/8 samma år över ansökan till lantmätaren eftersom avvitrning pågick. Enligt Bertil Nygren 1933 ligger gården på en *spole*, en utlöpare från hedtrakterna sydost om gården. Namnet kan innehålla ordet *spoL* som finns upptecknat i Västerbotten på 1800-talet, sannolikt av Johan Anders Linder (Rietz: 659). Betydelsen är 'stjärt'. Ordet motsvaras av isländska *sporður* m. 'stjärt (på fisk)' som används om utskjutande landstycken. Ett motsvarande namn är det isländska *Heiðarsporður* i (Franzén, Laxdælabygden). Gården Hedspön ligger på en utlöpare av höjdsträckningen Rislandet. En myr kallades 1702 *Häijdspomyran* (LMV Z3, nr 52:1) och 1786 *Hedspomyran* (LMV Z3, nr 106:1) I Lulemålet finns ordet *spål*, uttal *spal*, 'fastmarksudde i myr' och 'smalt bergparti som är skogbeväxt' (Wiklund:87, 162–163).

En studie behandlar nybyggesnamnen och studerar hur namnen har bildats. Utgångspunkt för studien är Claes Börje Hagervalls studie om nybyggesnamnen i Vännäs kommun. När ett nybygge anlades kunde nybyggaren (för det var som regel nybyggaren som gav namnet) välja ett gammalt naturnamn på platsen som namn på den nya bosättningen. Men det var inte alltid att det fanns ett passande namn och då måste man bilda ett nytt namn. Man tycks ha undvikit att välja ägonamn, dvs. namn på åkrar och ängar. Nybyggaren kunde utgå från ett äldre namn som förändrades, kanske för att det var för långt eller att det gav oangenäma associationer. Men fanns inga passande äldre namn så kunde nybygget få ett namn efter en existerande ort. Exempel på uppkallelsenamn är *Vimmerby*, *Strinne* och möjligen *Gran*. I vissa fall kunde nybyggen uppkallas efter en boktitel, som namnen *Borup* i Norsjö och Skellefteå socknar eller den bekanta svit namn i Jörns socken: *Snipp*, *Snapp*,

Snorum, Hej, Basalorum som är uppkallade efter ett kortspel som var populärt bland studenter i Uppsala i början av 1800-talet.

Namnkategorierna

Nedan presenteras olika kategorier av namnbildningar med ett exempel ur varje kategori. De är hämtade från den kommande volymen i Övre Norrlands ortnamn. I uppsatsen om nybyggesnamnen presenteras under varje kategori en lista över de namn som hör dit.

Det ska betonas att namnartiklarna är inte är klara utan är under bearbetning.

Sekundära naturnamn

Stavsjön. Naturnamnet skrevs 1702 Staf Siön och 1794 Stafs Siön. Bonden Jacob Jonsson från Gagsmark fick länsstyrelsens tillstånd till nybygget 18/11 1835. Bostad och åkerställe utsynades på norra sidan Stavsjön som låg norr om Gagsmarks by. Marken var beväxt med gran-, tall- och något lövskog med jämn lutning mot söder. Namnet Stavsjön begärdes i synen, troligen av nybyggaren.

Namnet är sammansatt och innehåller i bestämningsleden *stav* som i trakten tycks ha betydelsen 'brant klippvägg' vilket här syftar på Sjöberget intill sjön som består av sådan terräng, enligt uppgift av Östen Lundmark i Gagsmark. På toppen finns en fornlämning i form av en stensättning. Huvudleden består av *sjön* '(mindre) sjö'. Ortnamn som innehåller *sjö(n)* finns i ett band nära havet.

Uppkallelser

Vimmerby. Nämndemannen Anders Morén i Gammelbyn ansökte 1840 om att få ta upp ett nybygge på platsen men överförde sedan rättigheten till Olof Norgrén. Denne överförde sedan rätten till Gustaf Persson från Sikfors som därefter avstod till Jonas Jonsson i Långträskliden som erhöll länsstyrelsens tillstånd 10/1 1856. Jonas Jonsson hade då uppfört stuga, bagarstuga och fåhus på en granlid som låg söder om sjön Villvattnet. Synemännen begärde namnet Wimmerby.

Namnet som är sammansatt är ett exempel på en uppkallelse efter den småländska staden med samma namn. Även i Bygdeå socken finns ett nybygge med namnet Vimmerby och detta grundades 1871.

Namn som uppkommit genom annan namnimpuls

Borup. Anders Frimodig, N.P. Nilsson och Per Andersson fick 31/12 1862 tillstånd till nybygget enligt länsstyrelsens resolution. Anders Frimodig som var född i Karstråk var nybyggare i Borup 1870. År 1867

grundade han ett nybygge i Norsjö socken som även det fick namnet Borup. Det är oklart vem som gett namnet.

Namnet som ger intryck av att vara en främmande fågel i ortnamnsskatten liknar ett ortnamn från Skåne och Danmark. Borup är kanske inspirerat av litteraturen. År 1860 utkom Wilhelm von Braun (1813-1860) med den litterära kalendern Borup som innehåller dikter och prosastycken. Hans författarskap kännetecknas av grovkornig humor, sentimentalitet och småborgerlig rabulism och han var en av Sveriges populäraste poeter under några decennier (NE bd 3:289). Denna förklaring är sannolikare än att nybygget skulle vara en uppkallelse efter gården Borup i Hyby socken, Bara härad i Skåne. Ingen av nybyggarna tycks ha haft koppling till Skåne. Namnet är sannolikt ett exempel på annan uppkallelse.

Namn där nybyggarens namn ingår

Adamsgård. Adam Aronsson i Barliden erhöll länsstyrelsens tillstånd till kronotorpet 30/8 1831. Nybygget låg vid Fågelliden $\frac{3}{4}$ mil öster om Risliden, vid östra änden av Björkliden. Gårdstomt och åkerjord utsynades på norra sidan av Bräcktjärn (skrevs Bräktjärn, Bräck Tjärn 1799 LMV Z3, nr 226:8) där marken lutade mot sydost och var beväxt med gran- och björkskog.

Namnet som är ett primärt bebyggelsenamn är sammansatt och innehåller i bestämningsleden nybyggarens namn Adam och huvudleden innehåller gård. Dessutom finns kompositionsfogen *s* som är en genitivändelse.

Namn med förled som är ett existerande ortnamn

Selsmorän. Inhysesmannen Gabriel Skog i Skogfors fick länsstyrelsens tillstånd i resolution 8/7 1842. Namnet *Selsmorän* betecknade då ett lägdland, dvs. åkermark som var gräsbevuxen, norr om platsen där tomten och åkern utsynades. Det var nybyggaren själv som ansökte om namnet Selsmorän.

Namnet som är sammansatt är ett exempel på ett primärt ägonamn som blivit bebyggelsenamn. Bestämningsleden innehåller bynamnet Selet och huvudleden innehåller *mor* 'sumpig (gran)skog'. Dessutom finns kompositionsfogen *-s* som är en genitivändelse.

Förledssekundärer

Degernäs Jon Jonsson i Brännvattnet och Maria Johansdotter i Riskläppen fick länsstyrelsens tillstånd 4/12 1829 för ett kronotorp på kronoallmanningen

mellan Risåkläppen och Lillblåbergsliden. Tomten och bostaden utsynades på en hög kulle, Högliden. Namnet *Degernäs* som var en nybildning gavs i synen, troligen av nybyggarna. Namnet är sammansatt och i bestämningsleden *deger* 'stor' ingår namnet på ängset Degerängen som fanns på området.

Redukt

Norrberget. Norr om Granå ligger Norrberget som blev nybygge 13/9 1847. Bostaden och åkern utsynades vid Sandberget där några bönder i Kusmark bröt och brände kalk. På platsen hade växt gran, tall och björk men platsen var till största delen avröjd. En stuga var uppförd. Den samiske drängen Nils Matsson som utsynade nybygget ville att dess namn skulle vara *Norra Sandberget*. I socknen fanns redan ett nybygge som hade namnet Sandberget. Men länsstyrelsen ändrade namnet till Norrberget genom att utesluta mellanleden *Sand-*. Namnet är ett exempel på en redukt. Namnändringen kan ha berott på att det föreslagna namnet upplevdes för långt eller för att Norra Sandberget låg en obetydlig sträcka norr om sin namne. Senare fick även själva berget namnet *Norrberget*.

Namnet innehåller ett sakligt beskrivande appellativ

Högekäl. Johan Petter Johansson och ryske "manspersonen" Per Persson Petroff i Järvträsk fick länsstyrelsens tillstånd till nybygget 6/2 1830. Tomt och bostad utsynades väster om Järvträsk på en hög kulle som lutade söderut mot Järvträsket. Nybygget fick sitt namn vid synen, troligen av sökandena. Namnet är sammansatt och innehåller adjektivet *hög* i bestämningsleden och i huvudleden bestämd form av *käl* 'höjd eller höglänt område eller sluttning beväxt med (gran)skog'. Namnet är sannolikt en saklig beskrivning av platsens utseende.

Namn som står i opposition till annat namn

Västanträsk. Bonden Nils Andersson i Stavträsk fick interimstillstånd till nybygget 31/4 1846. Nybygget låg på kronoallmäningen vid Stavträsk och på 1850 års sockenkarta låg gården på västra sidan av Stavträsket, vid vägen till Ljusträsk. Fiske fanns i Ljusträsket.

Namnet som är sammansatt bildades vid synen. Bestämningsleden innehåller adverbet *västan* som syftar på att nybygget låg väster om sökandens hemby Stavträsk eller sjön Stavträsket. Huvudleden *träsk* '(större) sjö' anspelar på Stavträsket.

Namn med epexegetisk bestämningsled

Norra Degerliden. Korpralen Per Lundström fick tillstånd till nybygget 5/10 1832. Tomt och bostad utsynades på Inre Degerliden som låg 1/16 mil sydost från Degerliden och ¼ mil sydväst från Björnliden. Gårdsbyggnaderna skulle uppföras på en plats som lutade mot norr där det fanns lämplig plats och stadig grund. Nybygget fick i synen namnet Norra Degerliden.

Jag har ännu inte funnit några exempel på nybyggesnamn för kategorierna *Förleder med diffust eller slentrianmässigt appellativ* och *Namn som saknar motivering*.

När det gäller källmaterial finns en del problem:

- Många namn har sena skrivningar.
- Under perioden 1780 – 1808 saknas en hel del utsynningar.
- Utsynningar efter 1850 har många gånger en knapphändig beskrivning.

I studien kommer namnbildningen mellan de olika älvdalarna att jämföras. En fråga som ställs är om det finns schablonmässiga namn, t.ex. om ett nybygge får namnet *Bergnäs*, där varken finns ett berg eller ett näs. Detta var något som Claes Börje Hagervall fann i sin studie av nybyggesnamnen i Vännäs kommun.

Jag är intresserad av att komma i kontakt med personer som känner till genuina uttal av ortnamnen inom Skellefteå kommun, som är bekanta med terrängen i olika områden eller som känner till källor, uppteckningar och arbeten som kanske är mindre kända. Ortnamnproblem som folk har funderat över är också intressanta. Jag söker även namn på delar av byar. Till exempel att i Degerbyn finns bydelarna: Brönet, Mobacken, Stensvedjan, alltså namn på bebyggelser inom byar. Jag är i första hand intresserad av gamla, dialektala namn men det är även intressant vad orterna heter mera officiellt och idag.

Ulf Lundström

Ulf Lundström
Lokalthistoriskt institut
Skellefteå museum
Box 146
931 22 Skellefteå
0910-73 55 36
ulf.lundstrom@skellefteamuseum.se

Ordbruk

Radioprogrammet *Ordbruk* sändes i hela 291 avsnitt i Sveriges Radio Västerbotten mellan åren 1997 och 2005, i 7 år och 2 månader! I programmet engagerade och roade programledarna Filip Gerhardsson och Per Runesson lyssnarna med samtal och diskussioner om dialektala ord och uttryck. Det blev en programserie som till stor del kom att bygga på dialog med lyssnarna och som därigenom också nådde stor popularitet.

Filip Gerhardsson och hans fru spelade in alla radioprogrammen på en bandspelare. Efter att ha redigerat bort musikinslagen lämnade de in samtliga inspelningar, 91 kassetter à 90 minuter, till DAUM – en unikt tillkommen samling dialektala ord och uttryck från hela övre Norrland men med tonvikt på Västerbotten. Därefter engagerades Tord Söderberg, uppväxt i Myckle utanför Skellefteå och dialektkunnig, i att lyssna igenom radioprogrammen och skriva ut samtliga förekommande dialektala ord och uttryck. De sista sju kassetterna lyssnade Filip Gerhardsson själv igenom och skrev ut orden ur. Om hela Ordbruksarbetet,

från programplanering, genomförande och efterarbete till inspelning, redigering och utskrift, konstaterar Filip i ett följebrev till de inlämnade kassetterna ”Summering. Rätt jobbigt men ett mycket lärorikt arbete”, vilket man väl kan förstå. Filip engagerade sig starkt i främst de västerbottniska dialekterna, och han lade ner mycket tid på att söka i DAUM:s samlingar och slå i ordböcker för att kunna tillföra så riktiga och korrekta uppgifter som möjligt till diskussionerna och frågorna om de ord som togs upp i radioprogrammen.

Sammanlagt behandlades i radioprogrammen drygt 6 000 ord och uttryck, som sedan matats in och samordnats i en databas på DAUM. Databasen kan för närvarande nås på adressen 130.239.47.15. Gör ett besök på sidan och sök och slå bland dialektorden! Säkert hittar du något ord eller uttryck, som du inte stött på tidigare eller någon betydelse som du inte känner till. Mycket finns att upptäcka – tack vare Filip Gerhardsson, Per Runesson och Ordbruk.

Ola Wennstedt

Töm sökfältet och tryck på Sök för att "nollställa" sökningen.
"Visa Alla" kommer att visa alla poster i sökresultatet på samma sida -det rekommenderas inte för stora sökresultat.

- Uttryck
 Betydelse
 Var
 Eller Och

Uttryck	Betydelse	Var	Övrigt	Kassett
Mångfall'n	En av kons fyra magar	Vilhelmina		44A070
Mångfall-törka	Förstoppning i bladmag	Norsjö		15B410
Mångfalle	Blandmag (på kor)	Norsjö		15B408
Mångfalle	En av kons fyra magar	Blattricksele		56A284
Mårnkes (att)	Gruva sig	Malå		57B446
Måncom (det är)	Inte så mycket, men värdefullt ändå, "mån i"	Vilhelmina		50B175
Måra (att)	Sakta knäpa med något	Skellefteå		73B547
Mårans-dagen	Mellan kl. 8 och kl. 10 på förmiddagen	Sorsele		58A317
Mårans-natta	Mellan kl. 3 och kl. 6 på morgonen	Sorsele		58A319
Mårra-väl	Lunch, förmiddagsmål	Bastuträsk		39B343
Måsa-käring	Stör på vilken man trär upp torv	Vilhelmina		57A060
Måsa-tjöte (en)	Slemmig snigel	Tåsjö		52B126

Totalt 6051st poster matchade sökningen

First Prev Next Last

261 262 263 264 265 266 267 268 269 270 271

Sida 266 av 505

Filip Gerhardsson, en av programledarna i Sveriges Radios *Ordbruk*.

Sökfönstret för dialektordsamlingen från Ordbruk på DAUM:s webbplats.

Om knäppskorven och andra dialektala benämningar på småkryp i Norrland

Dialektala benämningar på djur och växter har varit föremål för ett flertal studier i vårt land, och så även i Norrland. Bland djuren är det mest ryggradsdjur, som fiskar, fåglar och däggdjur, som figurerat i denna typ av studier. Däremot har det varit ganska tyst kring bygdemålen benämningar på insekter och andra småkryp. Därmed inte sagt att sådana benämningar har saknats. Genom det myckna arbetet utomhus i bondesamhället utgjorde småkryp helt säkert en viktigare del av vardagen än vad de gör idag. Bitande och stickande flugor och myggor av olika slag har säkerligen varit med och påverkat planeringen av utomhusarbetet, för att minska omfattningen av deras attacker på så väl folk som få. Loppor och löss var inte ovanliga gäster i stugorna förr i tiden. Andra kryp kunde användas för att spå väder eller kanske till och med kunde besitta en del magiska egenskaper förknippade med folktron.

Av våra nära 25 000 svenska arter av insekter är det ännu bara en bråkdel som har tilldelats rikssvenska trivialnamn. Men idag har det bildats särskilda kommittéer med uppgift att tillskapa nya artnamn, vilka nu tycks produceras i snabb takt. Vilken plats sådana nykonstruktioner har i svenskan kan man ju alltid fråga sig. Bland de som ägnar sig åt studier av insekter, dvs. verkar som entomologer, är det som regel de vetenskapliga namnen, från latin och grekiska, som gäller. Svenska trivialnamn tycks bildas huvudsakligen för att skapa en större förståelse för att insekterna är en viktig del av den biologiska mångfalden, som ofta kan vara i behov av särskilda skyddsåtgärder för att inte drabbas alltför hårt av storskaliga förändringar av landskapet, som t ex det moderna skogsbruket.

Insekternas ringa storlek i kombination med deras mångfald och relativa likformighet gör att det är en tidskrävande grupp att sätta sig in i. I det gamla bondesamhället var det få förunnat att kunna ta sig den tiden. Enstaka präster, lärare och skogsmän kan tänkas ha idkat en sådan hobby. För den stora delen av befolkningen räckte det med att tillägna sig kollektivbegrepp avseende de insekter som man kom i kontakt med i naturen eller i hemmet. Vi kan alltså inte förvänta oss att de gamla bygdemålen ska ha varit särskilt rika på benämningar avseende olika typer av småkryp.

Relationen mellan de dialektala benämningarna och de djur de avser måste ses som relativt osäker. Den entomologiska kunskapen hos såväl källor som upptecknare har säkerligen inte varit alltför stor. Framförallt är det svårt att få en uppfattning om vilka olika former av småkryp som omfattats av en viss benämning, och säkerligen har flertalet namn samtidigt haft både vidare och mer specifika betydelser.

Mina huvudsakliga källor för sammanställningen av dialektala namn på småkryp är ett 20-tal dialektordböcker, varav huvuddelen kunnat läsas i DAUM:s bibliotek, avseende olika geografiska enheter inom Norrland. Jag har helt enkelt läst igenom dessa ordböcker och skrivit ned allt med anknytning till småkryp. Informationen har därefter ordnats mer systematiskt så att alla benämningar avseende samma typ av insekt hamnat tillsammans, som i följande exempel:

knäppare: *knäppskårv*, *sprättskårv* [Arjeplog]; *knäppskörv*, *sprättskörv* [Öre-Långsele]; *sprättkus* [Jämtland]; *sprättkuse* [Härjedalen]; *sprättskorv* [Antnäs, Arnäs, Burträsk, Hössjö, Nysätra, Piteå].

Just knäppare, eller *Elateridae*, är en familj av skalbaggar som kännetecknas av egenskapen att kunna hoppa upp i luften från ryggläge, göra en saltomortal, och hamna på rätt köl. Ett sådant beteende tycks ha varit tillräckligt spektakulärt för att resultera i en egen benämning på dessa djur, vilka även är vanligt förekommande nära bebyggelse. Flera arter är även ganska stora och glänsande.

Antalet benämningar avseende småkryp av olika slag varierar kraftigt mellan de olika ordböckerna. Denna variation är säkert ett resultat av många olika faktorer, t ex det totala antalet nedtecknade ord, avspeglade ambitionsnivån, och såväl nedtecknarens som sagespersonernas intresse för dessa våra minsta vänner och ovänner. En del ordböcker avser endast enskilda byar, medan andra kan avse hela landskap och därmed en större språklig variation, vilken visar sig även i antalet namn. Som mest har ett 50-tal benämningar och begrepp knutna till småkryp hittats i en och samma ordbok.

Under den tid jag varit aktiv entomolog har jag hunnit vara bosatt på flera ställen där de dialektala benämningarna fortfarande lever kvar. Ett tag bodde jag i ett kronotorp i trakten av Umgransele, flyttade därefter till ett torp i närheten av Strycksele, för att nu sedan många år vara bosatt i den lilla byn Mullsjö mellan Gräsmyr och Hörnefors. Så här i efterhand är det

bara att beklaga att jag inte nedtecknade alla de dialektala benämningar jag fått höra på dessa platser. Men å andra sidan hade jag ju fullt upp med att dokumentera den lokala insektsfaunan. Dessa erfarenheter kommer väl till användning vid tolkningen av de uppgifter som finns i ordböckerna.

Min sammanställning av de dialektala småkrypsnamnen kommer att tryckas i tidskriften Natur i Norr, vilken ges ut av Norrlands Entomologiska Förening och Västerbottens Läns Botaniska Förening i samarbete. Två häften per år erhålles vid medlemskap i någon av dessa föreningar.

Jag emottager tacksamt ytterligare uppgifter om dialektala benämningar på småkryp från olika delar av Norrland. Dels är det av intresse att kunna utöka min lista med fler benämningar, liksom det även är värdefullt att få en mer heltäckande bild av de olika benämningarnas geografiska utbredning.

Jag har i mitt arbete med dialekterna fått värdefull hjälp från DAUM, för vilken jag är ytterst tacksam.

Anders Nilsson

Anders Nilsson

Mullsjö 258

tel. 0930-72020

914 90 Nordmaling

anders.nilsson@emg.umu.se

Vilhelmina. En lappmarksbygd på väg mot framtiden

Bokutgivningen i samarbete med Vilhelmina kommun går vidare! Andra boxen, med band 3–4 i serien *Vilhelmina. En lappmarksbygd på väg mot framtiden*, finns nu utgiven, och kan beställas från DAUM och från Vilhelmina kommun eller köpas i bokhandeln.

I böckerna återges alla tidningsartiklar och notiser publicerade i Västerbottens-Kuriren, som rör Vilhelmina socken och kommun tiden 1900–1950. Band 1–2 behandlar tiden 1900–1925 och gavs ut år 2006. Band 3–4, täcker åren 1926–1932 samt 1933–1936 och kom ut i december 2007. Varje bok är på c:a 500 sidor och tillsammans omfattar serien nu närmare två tusen sidor! Artiklarna och notiserna är återgivna ordagrant, som de en gång publicerades i VK. För att underlätta läsningen har sammanställts utförliga person-, ort- och händelseregister till böckerna.

Genom att händelser och reportage fångats upp under en så pass lång tidsperiod som 50 år erbjuds läsaren en kontinuerlig fortlöpande rapportering om utvecklingen av bygden, från nybyggartrakt till 50-talets moderna samhälle. Innehållet ger en lokalhistorisk utvecklingsbeskrivning, en encyklopedi, rapporterad i realtid, eller så nära man kan komma utan att själv ha medverkat. Projektet är veterligen unikt i sitt slag: i sin organisationsform med statlig och kommunal samverkan omkring kulturhistorisk rapportering och till sitt syfte, att beskriva en inlandskommuns tillblivelse och utveckling genom små tidsfönster till historien på rad.

Ola Wennstedt

Övre raden, box 2, tiden 1926–1936.

Undre raden, box 1, tiden 1900–1932.

Böckerna är parvis förpackade i en box och varje box kostar **400 kr inkl. moms**. Bokpaketen kan beställas från DAUM. Kontaktuppgifter finns på baksidan av Kattan.

Samisk samverkan

Sedan några år tillbaka har kulturinstitutionerna i Västerbottens län börjat samverka kring samiska frågor, vilket är en positiv utveckling inför framtiden. I denna kreativa miljö mellan museer, arkiv och samiska organisationer har även DAUM funnit givande kontaktytor. Inte minst den årligt återkommande Samiska veckan i Umeå har bidragit med ny energi de senaste nio åren. Här har Umeå sameförening varit den drivande kraften, och för första gången i år arrangerade även Lycksele sameförening en samisk vecka i samband med vintermarknaden.

Västerbottens museum har sedan länge haft en samisk referensgrupp med representanter från samebyar och sameföreningar i länet. Gruppen har genom åren utökats med representanter även från Samernas Riksförbund, DAUM, Länsstyrelsens kulturmiljöenhet, Skogsmuseet och Skellefteå museum. Referensgruppen kan ses som ett länsövergripande forum för samverkan och information. Vid årsmötet förra året informerade bl.a. läns museets arkeologer om inventeringsprojekt inom det sydsamiska området i länet

och över riksgränsen mot Norge, Lycksele sameförening informerade om det samiska inslaget i firandet av Lyckseles 400-årsjubileum, Malå och Ammarnäs sameföreningar planerade umesamiska språkkurser och Umeå sameförening firade 30 år. Vid årets årsmöte i Lycksele informerade läns museets arkeolog Britta Lindgren-Hyvönen om planerna på att uppföra ett samiskt viste på Gammlia i Umeå, med nordsamiska, sydsamiska och skogssamiska byggnader samt pedagogisk verksamhet kring samisk kultur. Anders Karlsson från Västerbottens museum och Ella Carin Blind från Samernas Riksförbund har varit projektanställda av Umeå kommun inför kandideringen till kulturhuvudstadsåret 2014. De har tagit fram en skiss om ett Samernas Hus i Umeå, som ska inrymma information, utställningar, en samisk restaurang och mycket annat. Förutom informationen om denna satsning i Umeå rapporterade Lycksele sameförening och Skogsmuseet att slöjdsamlaren Birger Nordins värdefulla samiska slöjdsamling med över två tusen föremål, kommer att placeras i Lycksele på Skogsmuseet.

Läns museet har tillsammans med DAUM och Samernas Riksförbund en arbetsgrupp som träffas med

Káta i Koppsele, Malå

Foto: Susanne Idivuoma

jämna mellanrum för att planera gemensamma aktiviteter. Arbetsgruppen har bl.a. tillsammans med Centrum för samisk forskning vid Umeå universitet planer på att anordna ett seminarium om repatriering (återförande) av samiska kulturskatter till Sápmi. Under de två senaste åren har arbetsgruppen efter önskemål från länets samebyar och sameföreningar även anordnat s.k. dokumentationskurser, med inslag av samisk forskningshistoria, etnologisk dokumentation och inspelningsteknik samt arkeologiska exkursioner i fält. Årets dokumentationskurser hölls i Malå, med deltagare framförallt från Malå sameby och sameförening samt i Saxnäs på uppdrag av Ájtte svenskt fjäll- och samemuseum, med deltagare från Vilhelmina och Fatmomakke sameföreningar och Vilhelmina norra och södra samebyar. Kurserna har varit mycket uppskattade av deltagarna och är bra tillfällen för läns museet, DAUM och Samernas Riksförbund att arbeta i länet.

På nationell nivå deltar DAUM i Nordiska museets nätverk för samtidsdokumentation (Samdok). Samdok har ett antal arbetsgrupper med olika inriktningar (s.k. pooler), däribland en pool för samiskt liv, med representanter från förutom ovan nämnda, även Norrbottens museum, Västerbottens museum, Ájtte, Samernas Riksförbund, Etnografiska museet och Mångkulturellt centrum. Poolen träffas en gång per år i samband med Samdoks årsmöte.

DAUM har också deltagit i ett projekt rörande den samiska jojken. Ájtte har, tillsammans med Jojkförbundet (Juoigiid Searvi) och Siida Sámi Museum i Enare, Finland, drivit ett EU-projekt för att inventera och registrera jojk från hela Sápmi. Jojkinspelningar från svenska museer och arkiv har registrerats i den nationella biblioteksdatan LIBRIS, vilket även har gjorts på motsvarande sätt i Norge och Finland. Projektet avslutades med ett slutseminarium på Ájtte i Jokkmokk, där de medverkande museerna och arkiven fick tillfälle att berätta om sina samlingar. De samiska jojkutövarna uttryckte glädje över att jojksamlingarna blivit mer sökbara via databaserna.

Ett annat givande samarbetsprojekt rör insamling av dialekter och muntligt berättande i Sápmi, där DAUM

samarbetar med språkinstitutioner vid Umeå universitet. Vad gäller insamling har DAUM även fått ta emot flera värdefulla samiska samlingar under året: nära tusen inspelningar av prof.em. Olavi Korhonen, en omfattande skriftlig samling efter forskaren Erik Nilsson Mankok från Vilhelmina, prof. i historia Roger Kvists forskningsmaterial om lappsatteländan samt Thea Hällebergs släktforsningsmaterial från Sorseletrakten. DAUM har arbetat med att öka tillgängligheten till samlingarna, och förbättringen av samlingarnas status, bl.a. genom projektet ”Digitala källor för framtiden”, med bidrag från regeringens arbetsmarknadssatsning ”Access – bidrag till sysselsättningskapande åtgärder i syfte att vårda, bevara och tillgängliggöra föremål, arkivalier och samlingar inom hela kulturlivet”. En av våra projektanställda, Marica Blind, har arbetat specifikt med de samiska samlingarna och bl.a. digitaliserat en stor mängd originalinspelningar efter prof. Israel Ruong. Fonogramenheten i Uppsala har genom åren digitaliserat samiska inspelningar, och dessa finns numera tillgängliga i digitalt format även på DAUM och på Ájtte i Jokkmokk. Institutet har dessutom fått en gemensam databas, vilket underlättar sökningen av material på de andra arkiven inom myndigheten, för samisk del framförallt av materialet från ULMA:s samiska avdelning i Uppsala.

Vad gäller beredningen av samiska ortnamn inför Lantmäteriets kartproduktion har Institutet inlett ett samarbete med Sametinget. Vid en ortnamnskonferens år 2006 tillsattes en arbetsgrupp med representanter från Institutet och Sametinget för att undersöka möjliga samarbetsformer. Arbetsgruppen har haft ett antal möten under året, och samarbetet har slagit väl ut. Samverkan med andra aktörer kring samiska frågor på lokal, regional och nationell nivå är mycket givande för DAUM:s samiska verksamhet och värdefullt i syftet att uppnå myndighetens mål om ”att öka intresset för och kunskapen om språk, dialekter, folkminnen och namn hos allmänheten samt inom skola, universitet och högskola”.

Susanne Idivuoma
Forskningsarkivarie med samisk inriktning

Thea Hälleberg

Thea Hälleberg är sedan länge ett välkänt namn bland släktforskare och efter de fyra tjocka volymerna om same- och nybyggarsläkter inom Sorsele kommun med omgivningarna så har hennes verk blivit till glädje för många människor. De bastanta böckerna hör till de skrifter som man nu förväntar sig ska finnas på ett bibliotek.

Hennes arbete har också resulterat i fotomaterial, negativerna finns nu hos Västerbottens museum och papperskopior i Riksarkivet. Under tre veckor gjorde Thea intervjuer, och dessa inspelningar finns nu hos DAUM. Nu i höstas kom våra samlingar att få tillökning med mer av hennes arbetsmaterial, en rad av pärmar med personuppgifter och lokalhistoria. Materialet levererades av Hans Laestadius som i samband med Johan Nordlander-sällskapets höstmöte höll ett föredrag samt tog emot sällskapets pris till Thea som tyvärr inte kunde ta emot priset själv.

Vid släktforskardagarna i Ronneby år 2003 fick Thea det prestigefyllda Victor Örnbergs hederspris. Då hade hon givit ut två böcker. Nu några år senare har hon gett ut två böcker till. Verket består nu av över 2.700 sidor där man kan följa släktsamband under flera sekel. En stor bedrift är utredningen av de samiska släkterna. Thea gav sig här in på ett svårt område där många släktforskare har varit tvungna att ge upp. Eftersom samer kunde flytta mellan fjäll och kust under ett år så kan uppgifter om familjerna finnas i olika församlingars kyrkböcker. En teknik som har varit framgångsrik för Thea är att börja både i gamla tider och söka sig framåt och att börja i nutid och söka sig bakåt för att därefter se var släktrådarna går att knyta ihop. Samlandet av fotografier har varit en viktig del av arbetet och böckerna är rikt illustrerade med bildmontage. Thea har komponerat sina bilder med en blandning av porträtt och miljöbilder på ett personligt sätt, ”man kan väl få leka och ha roligt fast man är gammal” säger Thea i förordet till en av böckerna. Det är nog få personer födda år 1918 som har tagit till sig den digitala tekniken på ett så utvecklat sätt som Thea Hälleberg.

Kyrkoboksuppgifter kan man arbeta med i framtiden också men när det gäller bilder så är det räddningsaktioner i nuet som gäller. Det var under 1970-talet som hon började använda semestrarna till att samla bilder i Sorsele. Thea lärde sig reproteknik och mörk-

rumsarbete för att själv kunna hantera de foton som hon lånade in. Hon gjorde om hallen i lägenheten till mörkrum och använde nätterna till mörkrumsarbete. I början av 1980-talet sålde hon pianot och köpte sin första dator och därefter har det rullat på med den senaste tekniken. Hon har nu uppgifter om ca. 23.000 personer i sin dator. Men det är inte mängden material som är målet utan utforskandet av de nätverk av släktskap som finns inom Sorsele med grannkommuner. Hon vill genom sitt arbete lyfta fram befolkningen

Thea Hälleberg

Foto: Pan Studio, Stockholm

i en del av landet som ofta har betraktats som folktomt. Människorna står i centrum när Thea lämnar sitt betydelsefulla bidrag till historieskrivningen och det är också arbete med människor som har varit hennes uppgift under den yrkesverksamma tiden. Theas mor hade en andlig upplevelse innan dotterns födelse. Detta barn skulle bli missionär i Afrika

och så blev det genom en kombination av Theas andliga sökande och den förstärkning av Theas känsla som infann sig när modern berättade om sin upplevelse. Som lärare arbetade Thea under åren 1947-59 inom pingströrelsens missionsverksamhet i Burundi, dåvarande Belgiska Kongo. Hon kom också att arbeta som lärare i protestantisk kristendom vid belgiska statens skolor i huvudstaden Bujumbura. Det var en stimulerande tid vid en skola med ateistiskt styre och elever som representerade en mängd olika religioner. År 1959 bosatte sig Thea i Stockholm. Hon utbildade sig till socionom, studier som finansierades med socialt arbete. Vid 1960-talets början blev Thea intresserad av släktforskning och efter pensioneringen år 1983 har släktforskningen blivit en heltidssysselsättning som för Thea också har en andlig dimension. Efter hemkomsten till Sverige lämnade hon pingströrelsen och blev mormon. För mormoner ingår släktforskning som en del av livet som troende.

Thea arbetar just nu med ett supplement till de tidigare böckerna. Datorn surrar hemtrevligt i den lilla lägenheten i Stockholm, och man hör på tangentbordets klappande att den snart 90-åriga Thea är hemma.

Staffan Lundmark

Hundra år på papper – svenska samiska tidningar under 103 år

Decemernumret av tidningen Samefolket pryds av en bild av en vit hare som önskar God jul och Gott nytt år. En leende, ung kvinna möter läsaren av decembernumret av den samiska ungdomstidningen Saminuo-rat. Jag håller de senaste numren av de två svenska samiska tidningarna i min hand för att ta reda på vilka frågor som berör den samiska befolkningen, idag en kall decemberdag.

Över hundra år har gått sedan den första tidningen av samer för samer gavs ut i Sverige. Då, för hundra år sedan, närmare bestämt 1904, hette tidningen Lapparnas Egen Tidning. Tidningen gavs ut i bara fyra nummer under 1904-05. Den tidning som i dag heter Same-

folket kallades från början Samefolkets Egen Tidning. Det äldsta numret vi har här på DAUM är nr 2 1919. Då kostade tidningen 40 öre. Chefredaktör och tidningens ansvariga utgivare var Torkel Tomasson. I detta nummer kan man bl.a. läsa om Karl Tiréns forskning i samisk sång och musik och att de segslitna förhandlingarna om renbetesfrågan mellan Sverige och Norge äntligen hade fått en lösning. Tidningen innehåller även dödsannonser och annonser från olika företag.

Nästa nummer av samefolket som

jag tittar i är från 1960 – ett av de första numren där Israel Ruong är chefredaktör och ansvarig utgivare; han var vid den tiden även ordförande i Svenska Samernas Riksförbund (SSR) och nomadskolininspektör. Den tidning jag har i min hand är ett dubbelnummer, nr 6-7 1960. I tidningen, som innehåller både svensk och samisk text, kan man bland mycket annat läsa om tångkastning av ren, Nordiska museets same-expo i Holland och om den unge sameslördaren Lars Pirak.

Om sin tid som chefredaktör vid tidningen berättar Ruong i en artikel i Samefolket från 1979. Där skriver han bl.a. om hur de bytte namn på tidningen 1961 genom att helt enkelt plocka bort två ord ur rubriken, ”Egen Tidning”. Från och med 1961 hette tidningen alltså endast Samefolket. Under de 13 år som Ruong var chefredaktör utgavs tidningen som ett samarbete mellan Ruong och Almqvist & Wiksells tryckeri. Eko-

nomiskt var det en förlustaffär – sista åren med Ruong som chefredaktör gick tidningen med 40 000 kronor i förlust.

Under mitt drygt årslånga arbete med Israel Ruongs inspelningar har kontakten med tidningen Samefolkets gamla nummer varit ovärldig och till stor hjälp, eftersom många av de intervjuer han gjorde på rullband även förvandlades till artiklar i tidningen. Ibland har jag en känsla av att syftet med intervjun egentligen var att skriva artikeln och andra gånger har det blivit artiklar av intervjuer som han har gjort i annat syfte.

När Israel Ru

Samefolkets Egen Tidning nr 2, juni 1919

ong slutade som chefredaktör för Samefolket tog Olle Andersson vid. När jag bläddrar genom tidningar från hans år som chefredaktör stannar jag vid en artikel från 1977. Den handlar det allra första Same-SM:et på barmark, som arrangeras i Ankarede, Jämtland. Bengt Ola Lydén som skrivit artikeln skriver om tävlingarnas olika grenar, lassokastning och terränglöpning, samt om deltagarnas insatser. Han konstaterar att arrangemanget blev mycket lyckat och hoppas att tävlingen ska återkomma. Sommaren 2007 firade tävlingen 30 årsjubileum.

Under 1970-talet började den samiska ungdomsorganisationen Saminuorrat ge ut ett medlemsblad. Medlemsbladet utvecklades med tiden till en medlemstidning. I många år hade tidningen samma namn som organisationen, men 2002 bytte tidningen namn till Sáminuorat och nu har tidningen lämnat ungdomsorganisationen för att stå på egna ben. Tidningen tar i första hand upp frågor som berör samiska ungdomar.

Några exempel på innehållet i tidningen är intervjuer med unga samiska artister, reportage från det samiska konfirmationslägret och intervjuer med unga renskötare.

År 2007 startade även nättidningen Dávágat som ges ut av den samiska organisationen Sameätnam. Dávágat finns även i pappersformat och delas ut gratis till organisationens medlemmar. Även Saminuorat och Samefolket går idag att hitta på nätet.

Gemensamt för alla dessa tidningar, som utgivits under mer än hundra år sedan Lapparnas Egen Tidning först kom ut, är att de många tusen sidorna text varit skrivna av samer för samer. I tidningarna har plockats fram allt från idrottsevenemang och barnafödslar till stora tunga samepolitiska frågor och jag ser tidningarna som en guldgruva när man kartlägger det samiska samhällets moderna historia.

Marica Blind
Access-anställd projektassistent

Tornedalsk forskningsarkivarie vid DAUM

Mitt namn är Harriet Kuoppa och jag har den 3 september 2007 påbörjat mitt arbete vid DAUM som forskningsarkivarie med inriktning på meänkieli och tornedalsk kultur. Min uppväxt i en flerspråkig miljö i Tornedalen med svenska, finska, samiska och meänkieli har bidragit till mitt intresse för språk. I mina hemtrakter, långt uppe i Pajala kommun, är meänkieli det språk som de flesta talar till vardags.

Under de första veckorna jag arbetat kom ett regeringsuppdrag att diskuteras. Det var givetvis både spännande och intressant att börja mitt arbete som forskningsarkivarie med ett mycket betydelsefullt regeringsuppdrag. Integrations- och jämställdhetsminister Nyamko Sabuni behöver få fram en aktuell bild av meänkielis situation och behov för att kunna utforma regeringens minoritetspolitik. Regeringen har den 19 september beslutat att ge Institutet för språk och folkminnen i uppdrag att genomföra en studie där förutsättningarna för att bevara och utveckla meänkieli kartläggs. Uppdraget redovisades den 1 mars 2008.

Harriet Kuoppa

Harriet Kuoppa

Ny generaldirektör!

DAUM ingår som en avdelning i myndigheten Institutet för språk och folkminnen. Dess förre generaldirektör Björn Lindquist avgick med ålderspension i september 2007. Sedan dess har Kulturdepartementet letat en efterträdare och under tiden har forskningschefen vid institutets namnavdelning, Eva Brylla, fungerat som tf. generaldirektör. Vi anställda inom institutet har förstås varit nyfikna och undrat vem av de tolv sökande till tjänsten, som skulle få den. Personalen vid departementet yppade ingenting ”Vi följer vår tidsplan” var allt de sade. Så till slut, torsdag den 24 januari, kom meddelandet att en ny chef för myndigheten utsetts. Det blev **Ingrid Johansson-Lind**, departementsråd på Kulturdepartementet, som ansågs mest lämpad för uppdraget. Hon tillträdde den 1 mars 2008.

En kort presentation, lånad ur ett pressmeddelande den 24/1 2008 från Kulturdepartementet: ”Ingrid Johansson-Lind, som är född 1958, har examen från kulturvetarlinjen och mångårig erfarenhet av arbete med kulturfrågor på lokal, regional och statlig nivå. Johansson-Lind, som tidigare varit kultursekreterare både i Mariestads kommun och i Uppsala läns landsting, arbetar sedan drygt 10 år i Regeringskansliet. De senaste åren har hon varit chef för Kulturdepartementets samordningssektariat.” www.regeringen.se/sb/d/9954/a/96493.

Ola Wennstedt

Arkivens dag 2007 – lördag den 10/11 2007 – genomfördes med ett gemensamt arrangemang inom Arkivnätverket i Umeå, med en välbesökt utställning på Västerbottens museum. Temat för året var *Människan i arkivet* och Umeånätverket har utifrån detta tema enats om att kalla utställningen *Era liv i våra arkiv - några exempel ur Umeås arkiv*. Temat passar bra för den inriktning på verksamheten som DAUM representerar.

Två föredrag hölls under eftermiddagen: Cuno Bernhardsson talade om *Morbror Olle, fångelsekund i Sverige, sheriff i Amerika*, och Karin Edvall beskrev *Sökandet efter en farmor*. Presentatör var Susanne Odell från DAUM.

Ola Wennstedt

Professor em. Sigurd Fries har avvecklat delar av sitt forskningsbibliotek och skänkt fyra flyttkartonger böcker till DAUM. Donationen blir en välkommen komplettering av språkavdelningen i DAUM:s bibliotek.

Ola Wennstedt

Under 2007 har delar av DAUM:s fotosamling digitaliserats. På bilderna finns allt från hässjor, hus och vackra vyer till människor i olika situationer, sittandes vid mikrofonen under en intervju, byggandes en båt, bakandes bröd i en bagarstuga och mycket annat. Tyvärr saknas det dock ibland namn på platser och personer. Vi tänkte därför passa på att visa ett par bilder ur det skannade materialet här nedanför i hopp om att någon av DAUM:s läsare kanske känner igen någon av personerna på bilderna!

Susanne Odell

Vilka är personerna på bilderna, och vem har tagit dem, och var?

Ruongbanden

Under 2007 har arbetet med genomgång och digitalisering av språkforskaren och etnologen Israel Ruongs inspelningar fortgått. Nu, våren 2008, är samtliga rullband migrerade (digitaliserade). Vad som nu återstår är att lyssna igenom de migrerade inspelningarna och skapa bandprotokoll till dem. Den som är intresserad av innehållet i inspelningarna kan vända sig till DAUM eller till Fonogramenheten vid Institutet för språk och folkminnen, i Uppsala. Marica Blind

Språkfestivalen 2007

Den 30 oktober förra året ägde Språkfestivalen rum i Umeå, närmare bestämt vid universitetet (Humanisthusets hörsal E). Språkfestivalen är en fortsättning av Språkvårdsfestivalen, som initierades på 80-talet av Åke Jonsson, tidigare mångårig språkvårdare på Sveriges Radio och universitetslektor i Umeå. Åke Jonssons idé var att stimulera språkvårdsarbete genom festivalen, och det visade sig snart att förhoppningarna infriades med råge. Festivalen har verkligen varit välbesökt och uppskattad genom åren.

Förkortningen av namnet antyder att evenemangets innehåll kommer att vidgas framledes. I år löd temat *Texter och skrivande i skola och arbetsliv* med fem inbjudna föredragshållare. Först ut var docent Anna-Malin Karlsson (Stockholms universitet). Hennes föredrag hette En arbetsdag i skriftsamhället. Därefter talade fil.dr Birgitta Norberg Brorsson (Mälardalens högskola) under rubriken *En bra grej att ha som vuxen*. Om skrivande i elevers och lärares perspektiv. Varje år har av tradition en författare inbjudits, och i år var det Ume-bekantingen Solja Krapu som efter lunch berättade om sitt författarskap och läste dikter ur egen fatabur. Inspirerad av Solja framförde därefter chefen för Språkrådet vid Institutet för språk och folkminnen, docent Olle Josephson, en spirituellt tillfällesdikt, varpå han höll ett föredrag betitlat *Skrivande, genrer och språkriktigheten – och Språkrådet*. Efter eftermiddagskaffet avslutade universitetslektor Berit Lundgren från Umeå föredragssviten genom att tala om betydelsen av skönlitterärt läsande för skrivutvecklingen hos kortutbildade invandrare. Föredragen uppskattades av såväl den drygt hundrahövdade publiken som av pressen.

Från och med förra året är Språkfestivalen ett samarbete mellan Institutionen för språkstudier (examensämnet nordiska språk) vid Umeå universitet och DAUM, som ju är en del av Institutet för språk och folkminnen. Givetvis är vi från DAUM:s sida mycket glada att få medverka.

Till hösten – närmare bestämt 28 oktober – går Språkfestivalen 2008 av stapeln. Lokalen är Humanisthusets hörsal G. Exakt program är inte fastställt i skrivande stund, men temat är *språklig mångfald*. Festivalen riktar sig dels till lärare i Övre Norrlands högstadie- och gymnasieskolor, dels till språkstudenter och den språkligt intresserade allmänheten. Alla är således hjärtligt välkomna!

Claes Börje Hagervall

Kopior av jordeböcker i Forskningsarkivet i Umeå

Forskningsarkivet vid Umeå universitet har en mycket stor mängd äldre längder, bl.a. skattelängder och jordeböcker lätt tillgängliga för forskare. Nu har genom ett samarbete mellan å ena sidan DAUM och Forskningsarkivet (Cuno Berhardsson), å den andra Kammarkollegiets arkiv (KKA) på Riddarholmen i Stockholm, där originalen förvaras, de sist upplagda jordeböckerna från 1882 för Övre Norrlands del skannats vid Forskningsarkivet. Vi tackar härmed KKA för vänligt tillmötesgående. Givetvis är det en fördel att det nu finns en säkerhets- och arbetskopia av handlingarna utanför KKA. Dessa jordeböcker ligger bl.a. till grund för urvalet av namn i de norrländska ortnamnsserien Övre Norrlands ortnamn (ÖNO), som produceras vid DAUM. Självfallet finns i dem mycket att hämta även för kulturgeografer, ekonom- och bebyggelsehistoriker.

Claes Börje Hagervall

Övre Norrlands ortnamn

Undertecknad försöker sedan en tid tillbaka åstadkomma en utgåva av ortnamnen i Umeå kommun inom serien Övre Norrlands ortnamn (ÖNO). Inom varje by (eller inom varje centralort) finns ju som bekant en större eller mindre del smånamn (bydelar/motsv.) . Även sådana namn kommer att behandlas, om än mer översiktligt. Många av de existerande smånamnen är inte representerade i DAUM:s samlingar, vilket vi gärna vill avhjälpa. För att få med så många som möjligt väddar jag nu – som Ulf Lundström gör i sin artikel om ÖNO-utgåvan av bebyggelsenamnen i Skellefteå kommun på s. 6 – till DAUM-Kattans läsare att meddela så många namn som möjligt till mig på någon av adresserna DAUM, Länsmansvägen 5, 904 20 Umeå eller claes.borje.hagervall@sofi.se

Claes Börje Hagervall

Folkskolläraren Ambjörn Grahn, Vilhelmina, ägnade all sin fritid under 30 år till forskning omkring avvitrningen i lappmarken och han försökte bl.a. stötta personer som kände sig överkörda av svenska staten när det gällde markfrågor. Ambjörn Grahn fick en del uppmärksamhet i medierna för sin forskning och var beundrad för sina stora kunskaper i lappmarkens historia. Ambjörn Grahns efterlevande har lämnat hans forskningsmaterial till DAUM.

Staffan Lundmark

Suopman

DAUM har inlett ett samarbetsprojekt med Institutionen för språkstudier vid Umeå universitet. Projektet har det övergripande namnet Suopman och parterna är DAUM, och institutionsämnena samiska och lingvistik/fonetik vid universitetet. En ansökan är sammanställd för dokumentation av Muntliga traditioner i Sápmi med syfte att samla in muntliga berättelser i hela det samiska området i Sverige och att samla data om nutida samiska språk och dialekter i Sverige.

Projektet är indelat i två faser. I fas 1, under hösten 2008, förbereds intervjuerna för insamling av data om de olika samiska dialekterna/språken, vilket sker i samarbete med forskare vid institutionen för språkstudier. De som ska utföra själva intervjuerna utbildas också i arbetet under hösten.

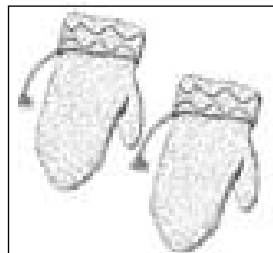
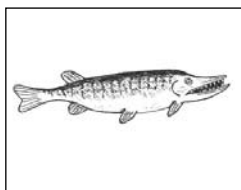
Under fas 2, våren 2009, genomförs intervjuerna ute i fält. Undersökningsområdet är indelat i fem delområden: 1) Karesuando, 2) Jukkasjärvi, 3) Gällivare, 4) Jokkmokk/Arjeplog, 5) Umesamiska/sydsamiska, och inom varje område intervjuas 10–12 informanter. Intervjuerna genomförs av fem personer, som reser runt parallellt i var sitt språkområde med inspelningsdiskar. När insamlingsarbetet är klart införs materialet i DAUM:s samlingar. Därefter sker en innehållstranskribering, som också förs in i samlingarna. Materialet kan sedan tas i bruk av forskare och allmänhet.

Projektet har stor betydelse för kunskapen om nutida samiska dialekter och språk. Tidigare forskning om samiska dialekter är mer än 50 år gammal. Det språkliga material som samlas in kommer att analy-

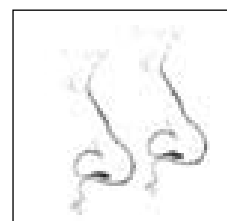
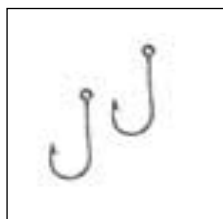
seras med avseende på ljud, former och satser, och materialet kommer att bli ytterst värdefullt för forskningen. De kunskaper som erhålls inom projektet kommer också att ha betydelse för undervisningen i samiska och samiska kulturstudier vid universitetet. Uppbyggnaden av en datasamling talad samiska bidrar också till att förenkla och rationalisera ett pågående samiskt språkvårdsarbete – ett omfattande referensmaterial är nödvändigt för språkvårdinsatser och ger t.ex. tydligare indikationer för val av standard vid normeringsarbeten. Genom dokumentationsprojektet får DAUM också möjlighet att bygga ut de redan så omfattande samlingarna samiskt material, som finns i arkivet. Vidare förstärks samlingarnas nutidsanknytning vilket bidrar till att behålla en kronologisk kontinuitet i samlingarnas sammansättning för framtiden. Könsfördelningen för de personer som förekommer i DAUM:s samlingar fördelar sig på c:a 70 % män och 30 % kvinnor. I projektet kommer därför en stor andel kvinnor att intervjuas, vilket bidrar till att balansera den maskulina övervikten i samlingarna.

Under första halvåret 2007 genomfördes en pilotstudie med insamlade av språkligt material i Övre Soppero. Det insamlade materialet har transkriberats fonetiskt vid Institutionen för språkstudier (lingvistik/fonetik) vid Umeå universitet och resultat från studien redovisas under titeln “The acoustic manifestation of consonant gradation in Northern Sami”, vid The Acoustical Society of Americas (ASA) konferens Acoustics’08 Paris i Paris, Frankrike, sommaren 2008.

Ola Wennstedt

Exempel på några av bilderna från pilotstudien våren 2007. Informanterna uttalar under inspelningen de ord som bilderna föreställer. Thord Söderberg tecknade.

Är det bara dansen vi filmar?

Ett par gånger har DAUM gett sig i kast med att dokumentera dans på det (för dans) förnuftigaste sättet, nämligen med en kamera. Första gången var 1980, när Thomas Andersson, Staffan Lundmark och jag med Bengt Petters hjälp samlade ett gäng tanter och farbröder i Burträsktrakten till dans till Burträskara i Röda Skolan i Burträsk. Vi filmade med en superåttakamera med inbyggd mikrofon som vi ställde i änden av en gammal aula, spelmännen stod på scenen i andra änden och dansarna dansade på golvet emellan. Alltefter att kvällen led blev dansarna allt mer oberörda av kamerans närvaro. Filmen som studiematerial är intressant och trots att kvaliteten på upptagningen är undermålig (minst sagt!) kan man studera både lokal och personlig variation, hur musiken uppfattas samt det typiska i danserna.

Tyvär har det varit rätt glest med dansdokumentationen, men 2004 var det dags igen. Ett gäng spelmän och dansare där både Staffan, Thomas och jag ingick roade oss under ett par år med att göra en rekonstruktion av en polska, som den förmodligen dansats i Västerbotten under tidigt 1900-tal. Vi DV-filmade både en repetition och en föreställning på Umeå folkmusikfest, där vi visade upp den för en publik. Min filmkunnige make Robert ställde upp med DV-kamera och fotograferade från salongen. Även denna gång befintligt ljus och ljud, men lite olika fokusering beroende på vem som "hade ordet" i föreställningen. Efteråt satte han en fast kamera från scenen där de som dansade sågs svänga sig en stund. När man tittar på den filmen kan man se att trots att vi dansar till samma musik, samtidigt, tolkar vi musiken utifrån oss själva. På samma

sätt som vi förmodligen lyssnar till musik på olika sätt när vi sitter ner gör vi det när vi lyssnar på musiken med våra kroppar i dansen.

Två år senare, år 2006, hade DAUM köpt in en DV-kamera och vi beslöt i samråd med Umeå Folkmusikfestival, som nu döpt om sig till Umefolk06, att filma en danskväll med inläring i Björksta kafés danslokal. Jag, som känner mig lite ängslig inför ny teknisk utrustning, tvingade på Staffan uppgiften att sköta kameran och jag skulle assistera. Även denna gång var det befintligt ljud och ljus som gällde. DV-banden har legat i kartong sedan dess och först nu, första veckan i februari 2008 har jag fört över dem till säkerhetskopior på DVD samt tittat på dem. Nu såg jag något intressant, som kanske kunde vara till nytta för den som dokumenterar olika företeelser att tänka på. Det gäller att bestämma vad det är dokumentet ska skildra! För trots att vi talat om att dokumentera en danskväll på Björksta så zoomade spelmannen Staffan in musikerna på scenen stup i ett! Hela danser passerade utan att man av dansarna såg så mycket av en skymt (för att travestera upptäcktsresande Martin Ljung). Nu försvarar sig Staffan att i det grådassiga ljuset så var det bara musikerna som gjorde sig på bild... Det som däremot var bra var att vi ändå lyckades vara så diskreta att (efter första uppståndelsen) ingen tänkte på att vi filmade, utan folk tjoade på som vanligt.

I år på Umefolk08, ska vi ut med vår DV-kamera igen för att filma danskväll på Loke och Idun! För dans, inställningen till dans, modet inom dans och dansmodet ses (oberoende av filmens kvalitet) bäst på film!

Kicki Djärv

Arkivarbetare och folkdanspedagog

Foto: Kicki Djärv

Foto: Kicki Djärv

Magnus Samuelsson i gruppen *Fomp* undervisar i dansen *Halling* under Umefolk08.

Kvinnor som spelmän

I DAUM:s bandarkiv finns tusentals inspelningar. Timme efter timme kan man lyssna på olika människors berättelser och erfarenheter. Efter att under min första tid på arkivet ha lyssnat på många av dessa inspelningar, blev jag snart varse att flertalet av informanterna var män. Många var dessutom historierna om spelmän så som till exempel Knaft-Jonke, Spel-Viktor och Lappojken, men om musicerande kvinnor pratades det mer sällan – även om det bland banden finns inspelningar med lokala ”kändisar” som till exempel Eugenia Norén och Elsa Siljebo. Någonstans här föddes en idé om att göra en extra satsning i dokumenteringen av kvinnor, att ta vara på kvinnors tankar om musik och musicerande och inte så långt därefter började jag jobba med projektet ”Kvinnor som spelmän”.

”Kvinnfolken äro spelmän och kunna de mesta av det könet spela fiol” (Carl von Linné).

Ordet folkmusik för de flestas tankar till spelmans-traditionen. Många ser framför sig en man med fiolen

i hand, beredd att spela till fest och dans, och redan under 1700-talet kopplades ordet ”spelman” till denne folklige underhållare. Spelmannen i det sena 1800-talets Sverige var en specialist och detta var en åsikt som både omgivningen och spelmannen själv hyste. Väl värt att poängtera är också att det rörde sig om en man, en man som hade stor betydelse men låg status. Det är en dubbeltydig inställning där man ser dels spelmannens värde som festmusiker, dels föraktet för hans leverne. Orsaken till detta förakt kan sammanfattas med ord som dålig arbetsförmåga och spritmissbruk. Vissa spelmän sadessutom ha övernaturliga krafter vilket hade till effekt att omgivningen betraktade sina musiker med stor respekt, ibland även rädsla. Utöver detta sågs spelmännen också som ”fruntimmerskarlar”, allt som allt egenskaper och attribut som stod i motsats till den handlingskraftige, självförsörjande familjefadern som ”den riktige mannen” förutsattes vara. Men det var också egenskaper som passade ännu sämre ihop med de karaktäristika som utmärkte kvinnan och hennes roll.

Att vara spelman har alltså i stor utsträckning varit förbehållet män, och där finns också normen för hur

Birgit Lundbergs nyckelharpa

Foto: Susanne Odell

en person som spelar ska vara och se ut. Namn som Ester Öst och Lapp-Lisa känns igen av många, men det stora flertalet av kvinnliga musikutövare har inte rönt samma uppmärksamhet som dessa. De har istället verkat i det tysta, i hemmen, i rollen som kunskaps- och kulturförmedlare. I DAUM:s inspelningar berättas det dock, som tidigare nämnts, ibland om en del spelande kvinnor. En av dessa är Babba-Lisa Ersdotter som bodde i byn Laiksjö utanför Dorotea. Hon levde mellan 1833 och 1913, var gift och hade åtta barn. Det sägs att hon kunde tälja en träsked medan grötgrytan kokade, och att hon dessutom var smideskunnig. Babba-Lisa turnerade som ”spelman” men sägs ha slutat efter att ha blivit omskriven i lokaltidningen då hon spelat på ett ”lappbröllop” i Åsele (trots att artikeln innehöll god kritik!). Kanske ville hon inte att det skulle offentliggöras i tidningen att hon spelade fiol på bröllop och fester. Skälen kan ha varit många, men i slutändan så var kvinnans lott i regel att arbeta inom hemmet och ta hand om familjen, och det var inte lätt att gå emot denna uppfattning.

I vår samtid har både gamla och rådande köns- mönster ifrågasatts, och på flera olika plan i samhället strävar man efter att ändra dem. Ett sådant område är inom musiken, där ett tydligt exempel är att män varit estradörer, medan kvinnor i huvudsak verkat i det privata. Många känner igen bilden av den manliga rockstjärnan och den kvinnliga groupien eller varför inte konstnären och hans musa. Folkmusiken är ett särskilt musikområde där förändringsarbetet pågår, för där gäller det också att det som varit tidigare i historien i mångt och mycket fortfarande fungerar som norm. Detta samtidigt som folkmusiken, i egenskap av en marginaliserad form av musik idag, öppnar för att könsnormer kan vara lättare att överträda.

Idag finns det många spelande och sjungande kvinnor inom folkmusiken. Inom projektet Kvinnor som spelmän har jag mött en del av dessa, men det finns många kvinnor kvar att dokumentera. Kvinnornas erfarenheter och upplevelser av att vara kvinna och spelman skiljer sig åt. Själva ordet spelman upplevs av flera som ett inadekvat begrepp, och vissa föredrar istället att kallas folkmusiker. Medan några informanter berättar om hur de upplevt att de inte tagits på allvar i sina roller som musiker, talar andra om den sociala delen av spelandet. Några upplever att det i huvudsak

är män som hamnar i rampljuset, att de är bättre på att ta plats och att det kan vara svårt att själv inta den positionen, andra har inte funderat i dessa banor utan framhåller gemenskapen.

”Man ser inte folk som att det är en man eller kvinna eller barn eller gammal, man ser det som en spelkompis som har sin erfarenhet av sitt spelande” (NN 40 år)

Majoriteten av informanterna talar om uppträdandet som mål för sitt musicerande. De ser scenframträdandena som en morot för att öva och lära sig nya låtar. De ”får en kick” av att stå på scen och visa vad de kan. Några av informanterna vill också ge ut skivor och turnera och drömmer med andra ord om att, åtminstone till viss del, kunna livnära sig på sin musik. Merparten av kvinnorna deltar både på spelmannsstämmor och uppträder på scen. Man kan säga att de på stämmorna får en chans att umgås och lära ut, eller själva lära sig, nya låtar medan de på scenen får en chans att visa vad de kan och få respons på sitt musicerande.

”... man känner sig verkligen som sig själv när man spelar, det är inte märkvärdigt för det minsta, och kul är det, avslappnande, man blir lugn även om låtarna kan gå fort...” (NN 22 år)

Syftet med dessa inspelningar är att skildra de spelande och sjungande kvinnorna, för att ge deras bilder av hur det är att vara kvinna och spelman. Många av dem beskriver nöjet med att musicera och tillfredställelsen av att ha gjort en bra spelning. Ingen av kvinnorna jag pratat med har dock haft exakt samma svar på de frågor jag ställt, intervjuerna har varierat beroende på personen som dokumenterats. Men, vare sig de spelar musik med rötter långt bak i tiden eller nyskapad musik, om de spelar för spelandets skull, för att få stå på scen eller för att föra en tradition vidare, så är just glädjen till musiken och viljan att fortsätta dock gemensam för dem alla.

Susanne Odell
Forskningsarkivarie

Källor:

- von Linné, Carl, 1929. *Iter Dalekarlicum*, 1734 i Ungdomsresor. Norstedts. Stockholm.
Ternhag, Gunnar, 1992. *Hjort Anders Olsson – spelman, artist*. Gidlunds förlag. Hedemora.

Musikarkivmöte

14–15 november 2007

Svenskt Visarkiv startade för många år sedan en mötesverksamhet för institutioner, föreningar och andra aktörer som arbetar med bevarande och tillgängliggörande av musikmaterial. Man träffas en gång per år någonstans i Sverige. Nätverkets första trådar spanns vid de träffar som visarkivets förra chef, Märta Ramsten, brukade bjuda in till. Hennes efterträdare, Dan Lundberg, tog upp idén och årliga möten har nu under flera år arrangerats ute i landet, hos Folkmusikens Hus i Rättvik, Vissamlingarna i Västervik, Hälsinge Låterverkstad i Järvsö, Södermanlands Spelmansförbund i Nyköping och nu var det DAUM:s tur att bjuda in till möte.

Vid träffarna behandlas bevarandefrågor och tillgänglighetsproblematik. Vi har fått inblickar i hur man arbetar under olika förutsättningar och inom olika

sammanhang. Deltagarna i nätverksträffarna brukar bestå av representanter från föreningar och projekt, anställda vid arkiv och museer, privatpersoner, forskare m.fl. från Sverige och våra grannländer.

Vid mötet i Umeå fanns förutom privatpersoner och DAUM:s personal representanter från Svenskt visarkiv, Musikmuseet, Umeå Universitet, Sveriges Ljudmigreringscentrum i Västervik och Hultsfred, Mariestads.Musikarkiv, Föreningen Blekinge musiksamlingar, Norsk senter for folkemusikk og folkedans i Trondheim, Smålands Musikarkiv, Finlands Svenska Folkmusikinstitut i Vasa, Folkmusikens hus i Rättvik, Högskolen i Nesna, Romskt Kulturcentrum i Farsta, Fonogramenheten vid Institutet för språk och folkminnen i Uppsala, Sörmlands Spelmansförbund, Gästriklands Spelmansförbund, Västerbottens spelmansförbund och Norrbottens museum.

Staffan Lundmark

Ola Wennstedt hälsar välkommen under överinseende av Staffan Lundmark

Ett drygt trettiotal deltagare, från Sverige, Norge och Finland

Dan Lundberg,
Svenskt Visarkiv

Anders Hammarlund,
Svenskt Visarkiv

Lena Forsgren,
Svenskt Visarkiv

Stina Ericsson, Sveriges
Ljudmigreringscentrum

Eva Olandersson,
Musikmuseet

Per Gudmundson, Folkmusikens
Hus, Rättvik, och Tony Wrethling,
Gästriklands Spelmansförbund

Kristina Johansson,
Norrbottens Museum

Leif Carlsson,
Smålands Musikarkiv

Alf Arvidsson,
Umeå universitet

Ivar Mogstad, Norsk
senter for folkemusikk
og folkedans

Marja Mustakallio, Övertorneå

Foton: Susanne Odell

SKRIFTER UTGIVNA AV DIALEKT-, ORTNAMNS- OCH FOLKMINNESARKIVET I UMEÅ

Serie A. Dialekter

1. **Evert Larsson och Sven Söderström**, Hössjömålet: ordbok över en sydvästerbottnisk dialekt / på grundval av Evert Larssons samlingar; utarbetad av Sven Söderström. - 2. uppl. 1980. **Pris 85:-**
2. **Algot Hellbom**, Äldre källor till Medelpads bygdemål. 1981. **Pris 40:-**
3. **Olavi Korhonen**, Samisk-finska båttermen och ortnamnselement och deras slaviska bakgrund : en studie i mellanspråklig ordgeografi och mellanfolklig kulturhistoria. 1982. **Pris 40:-**
4. **Magdalena Hellquist**, Abraham Abrahamsson Hülphers och folkmålen i Westerbotten : ett bidrag till dialektstudiets historia. 1984. **Pris 30:-**
5. **Harald Fors**, Ordbok över Öre-Långselemålet : en svensk dialekt i södra Lappland. 1984. **Pris 85:-**
6. **Harald Fors**, Register till Ordbok över Öre-Långselemålet : en svensk dialekt i södra Lappland. 1985. **Pris 40:-**
7. **Folkmålsberättelser från Västerbottens inland** : inspelningar från Örträsk socken / utskrivna och kommenterade av Harald Fors. 1986. **Pris 40:-**
8. **Margareta Svahn**, Finnskägg, tåtel och sia : om folkliga namn på gräs. 1991. **Pris 125:-**
9. **Staffan Wiklund**, Våtmarksord i lulemålen : en ordgrupp sedd ur informant- och intervjuarperspektiv. 1992. **Pris 125:-**
10. **Jan-Olov Nyström**, Ordbok över lulemålet : på grundval av dialekten i Antnäs by, Nederluleå socken. 1993. **Pris 125:-**
11. **Åke Hansson**, Nordnorrländsk dialektatlas. 1. Text. 2. Kartor. 1995. **Pris 170:-**
12. **Astrid Lundgren**, Ordbok över Nysättramålet : en nordvästerbottnisk dialekt. 1997. **Pris 220:-**
13. **Asbjørg Westum**, Ris, skäver och skärva : Folklig kategorisering av några barnsjukdomar ur ett kognitivt perspektiv. 1999. **Pris 145:-**

Serie B. Namn

1. **Nordsvenska Ortsboöknamn** / sammanställda av Lars-Erik Edlund. 1984. **Pris 105:-**
2. **Lars-Erik Edlund**, Studier över nordsvenska Ortsboöknamn. 1985. **Slutsåld**
3. **Else Britt Lindblom**, Studier över önamnen i Luleå skärgård. 1988. **Pris 105:-**

Serie C. Folkminnen och folkliv

1. **Phebe Fjellström**, Väckelsen, folkmusiken och folkrörelserna. 1981. **Pris 30:-**
2. **Visor i västerbottnisk tradition** / i urval av Alf Arvidsson. 1981. **Slutsåld**
3. **Alf Arvidsson och Tone Dahlstedt**, Vitra och bäran : två studier i norrländsk folketro. 1983. **Slutsåld**
4. **Alf Arvidsson**, Arbetslivets folketro : en sammanställning av traditionsmaterial från Övre Norrland. 1986. **Pris 40:-**
5. **Carl Johansson**, Mujto : minnen från jägar- och fiskartiden och den gamla renkonstens dagar. 1989. **Slutsåld**
6. **Slatta fra Västerbottn** : 415 spelmanslåtar från Västerbotten / samlade och kommenterade av Siw Burman och Gunnar Karlsson. 1987. **Slutsåld**
7. **Magdalena Hellquist**, Bättre grå kaka än ingen smaka : ordspråk och talesätt i Övre Norrland. 1986. 2. översedda uppl. 1995. **Pris 125:-**
8. **Albin Edlund**, Vårleden : minnesbilder från Holmön. 1991. **Pris 85:- hft., 120:- inb.**
9. **Olof Petter Pettersson**, Nybyggares dagliga leverne. 1999. **Pris 250:-**
10. **Irene Nilsson**, Det som en gång var...: Ett småbrukarår i södra Lappland. 2004 **Pris 150:-**
11. **Edvin Brännström**, Äldre jakt- och fångstmetoder i en Norrbottenssocken. 2006. **Pris 150:-**
12. **Slatta fra Västerbottn** : 415 spelmanslåtar från Västerbotten / samlade och kommenterade av Siw Burman och Gunnar Karlsson. 2. uppl. 2006. **Pris 210:-**

Serie D. Meddelanden

1. **Tone Dahlstedt och Barbro Holmgren**, Nordfinska evakueringen till Skelleftebygden 1944-1945 : de finska "kofflickornas" vistelse i Sverige. 1979. **Pris 10:-**
2. **Pirjo Rissanen**, Samiskt fältarbete. 1981. **Slutsåld**
3. **Lillian Rathje**, Norrländsk folkmedicin : sammanställning av folkmedicinskt arkivmaterial. 1984. **Slutsåld**
4. **Sameland i förvandling**. 1986. **Slutsåld**
5. **O. P. Pettersson**, **Lapplandsforskaren** : fem föredrag. 1994. **Pris 65:-**
- 6 A-B. **Vilhelmina – en lappmarksbygd på väg mot framtiden**. 1900-1925. 2006. **Pris 400:-**
- 7 A-B **Vilhelmina – en lappmarksbygd på väg mot framtiden**. 1926-1936. 2006. **Pris 400:-**

Serie E. Växtnamn

1. **Aspekter på växtnamn**. 1997. **Pris 125:-**
2. **Gustav Fridner**, Folkliga växtnamn i Västerbotten / Redigerad av Sigurd Fries, Jan Nilsson och Margit Wennstedt. 1999. **Pris 170:-**

Serie F. Musikliv

1. **Gunnar Ternhag**, Jojksamlaren Karl Tirén. 2000. **Slutsåld**
2. **Alf Arvidsson**, Från dansmusik till konstnärligt uttryck: framväxten av ett jazzmusikaliskt fält i Umeå 1920-1960. 2002. **Pris 160:-**

ÖVRE NORRLANDS ORTNAMN

Ortnamnen i Norrbottens län

- 3A Bodens kommun : bebyggelsenamn / av Gunnar Pellijeff. 1987. **Pris 85:-**
- 5 Haparanda kommun : bebyggelsenamn / av Gunnar Pellijeff. 1992. **Pris 125:-**
- 7A Kalix kommun : bebyggelsenamn / av Gunnar Pellijeff. 1980. **Pris 40:-**
- 7B Kalix kommun : naturnamn / av Gunnar Pellijeff. 1985. **Pris 65:-**
- 9A Luleå kommun : bebyggelsenamn / av Gunnar Pellijeff. 1990. **Pris 85:-**
- 11A Piteå kommun : bebyggelsenamn / av Gunnar Pellijeff. 1988. **Pris 85:-**
- 13A Överkalix kommun : bebyggelsenamn / av Gunnar Pellijeff. 1982. **Pris 40:-**
- 14 Övertorneå kommun : bebyggelsenamn / av Gunnar Pellijeff. 1996. **Pris 125:-**

Ortnamnen i Västerbottens län

- 14A Vännäs kommun : bebyggelsenamn / av Claes Börje Hagervall. 1986. **Pris 65:-**

ÖVRIGA UTGIVNINGAR

Kattgöbben Mormoras : saga på Ume-/Sävarmål. Texthäfte. **Pris 40:-**

Kattgöbben Mormoras : sagan inläst av Filip Gerhardsson på CD/kassett. **CD 120:-, kassett Pris 80:-**

Filip Gerhardssons skrönor. 10 CD eller kassetter. **Pris 100:-/kassett, 120:-/CD**

Tomas Fischer Trio. CD med Umeås jazzprofiler. **Pris 150:-**

Senna tala ve... – dialekter från Västerbotten. 1 CD. **Pris 75:-**

DAUM-Katta : nyhetsblad. Nr. 1(1994) -. 1-2 nr/år. **Gratis**

Dialekt-, ortnamns- och folkminnesarkivet i Umeå (DAUM)

Länsmansvägen 5, 904 20 UMEÅ,

Telefon expedition 090-13 58 15

Telefax 090-13 58 20

daum@sofi.se

www.sofi.se/daum

Arkivchef: 13 58 16, Förste forskningsarkivarie: 13 58 18,

Forskningsarkivarier: 13 58 17 (samiska), 13 50 14 (meänkieli), 13 65 63 (musik),
13 65 33 (IT), 13 58 52 (fonogram), 13 58 53 (assistenter), 13 58 05 (assistenter)